

Wstęp

Ojcowie założyciele Uniwersytetu Poznańskiego, na czele z prof. Heliodorem Święcickim, od początku zakładali, że oprócz klasycznych wydziałów – filozoficznego, prawnego, przyrodniczego czy teologicznego – powinien być także w mieście nad Wartą wydział lekarski. Jednak dopiero w 1920 udało się utworzyć Wydział Lekarski, zaś wcześniej, bo w 1919 r., zorganizowano w ramach Wydziału Filozoficznego Studium Farmaceutyczne, które stało się później podstawą do powołania osobnego Wydziału Farmaceutycznego. Stuletnia historia tych dwóch fakultetów jest niezwykle ciekawa i pouczająca. Z jednej bowiem strony pokazuje, jak niemal od zera można zbudować zajmujący czołowe miejsce w Polsce ośrodek naukowo-dydaktyczny w zakresie nauk medycznych, nauk farmaceutycznych i nauk o zdrowiu, z drugiej strony uczy, że mimo niesprzyjających niekiedy warunków politycznych i ekonomicznych społeczność akademicka potrafi rozwijać Uczelnię, a także świadczyć wysokiej jakości opiekę medyczną nad pacjentami. Nawet wyjście w 1950 r. medyków i farmaceutów z Uniwersytetu Poznańskiego (UP), w wyniku decyzji polityczno-ideologicznej władz komunistycznych, nie zahamowało ich aktywności badawczej i dydaktycznej w ramach odrębnej uczelni, jaką stała się Akademia Medyczna (AM) w Poznaniu.

Przedkładana książka ma układ chronologiczno-rzeczowy, a jej celem jest ukazanie rozwoju i funkcjonowania Akademii Medycznej i Uniwersytetu Medycznego im. Karola Marcinkowskiego (UMP) w Poznaniu w latach 1950–2019. Owe 68 lat istnienia Uczelni Medycznej w grodzie Przemysła dzieli się na kilka etapów, rozdzielonych ważnymi cezurami z najnowszej historii Polski. Korespondują z nimi daty chronologiczne poszczególnych rozdziałów. A więc wychodząc od utworzenia Akademii Medycznej w 1950, analizujemy funkcjonowanie Uczelni w czasach stalinowskich, do października 1956 (*Rozdział II*), dalej omawiamy rozwój Uczelni od tzw. odwilży popaździernikowej, przez lata siedemdziesiąte i osiemdziesiąte, do powstania Solidarności w 1980 (*Rozdział III*), następnie ukazujemy działalność AM w dekadzie schyłku Polskiej Rzeczypospolitej Ludowej (PRL), od 1981 do 1989 (*Rozdział IV*), wreszcie opisujemy rozwój i funkcjono-

wanie poznańskiej Uczelni Medycznej od uzyskania niepodległości, poprzez Polskę w 1989, do teraźniejszości, przy czym ten ostatni okres rozdziela cezura 2007 r. (*Rozdział V*), kiedy w związku z utworzeniem Uniwersytetu Medycznego otworzył się nowy etap w dziejach poznańskiej medycyny akademickiej (*Rozdział VI*). Wyjątkiem od tak przyjętej struktury są rozdziały pierwszy oraz ostatni. W *Rozdziale I* nakreślono tradycje akademickich studiów medycznych w Poznaniu, począwszy od utworzenia w XIX w. Wydziału Lekarskiego w Poznańskim Towarzystwie Przyjaciół Nauk, przez funkcjonowanie Wydziału Lekarskiego i Oddziału Farmaceutycznego w okresie międzywojennym i w latach II wojny światowej, do czasu powojennego, który zamyka decyzja z 1949 r. o wyodrębnieniu uczelni medycznych ze struktur uniwersyteckich. Autorzy uznali, że aby w pełni zrozumieć pozycję, jaką osiągnął dzisiaj Uniwersytet Medyczny, należy pokazać jego rozwój w kontekście całej tradycji kształtowania się medycyny akademickiej w Poznaniu. Z kolei *Rozdział VII* jest pokłosiem decyzji Komitetu Redakcyjnego serii poświęconej historii Uniwersytetu Poznańskiego, by tomy dotyczące poszczególnych uczelni wzbogacić o biogramy wybitnych osobowości, które szczególnie wpłynęły na rozwój naukowy i organizacyjny opisywanych szkół wyższych. Sylwetki luminarzy nauki poznańskiej Akademii i Uniwersytetu Medycznego zostały wybrane w wyniku dyskusji, w której uczestniczyli przedstawiciele władz dziekańskich poszczególnych wydziałów UMP. O napisanie syntetycznych biogramów wyróżniających się osobowości naszej Uczelni poproszono autorów, którzy albo znali swoich bohaterów, albo już wcześniej pisali na temat ich zasług i dorobku.

Przedkładana monografia historii Uniwersytetu Medycznego w Poznaniu w latach 1950–2019 jest pracą zespołową, dziełem wielu autorów, co siłą rzeczy wpłynęło na styl i charakter narracji, a także niekiedy sposób patrzenia na dzieje UMP. Dostrzec to można zarówno w języku opisu, jak i w umiejętności selekcji faktów, co wiąże się z doświadczeniem badawczym, ale także indywidualnością naukową. Główne rozdziały zostały napisane przez czterech badaczy z Katedry Nauk Społecznych i Humanistycznych UMP: dr. Piotra Kordela, dr. hab. Henryka Lisiaka, dr. Krzysztofa Prętkiego oraz niżej podpisanego. Należy zaznaczyć, że autorzy nie po raz pierwszy zajmowali się problematyką historii świata akademickiego. Rolą więc redaktora było wspomniane różnice nieco niwelować, z jednej strony poprzez przyjęty wcześniej w trakcie dyskusji wspólny schemat struktury opisu, z drugiej – poprzez inspirowanie do przeprowadzenia dodatkowych badań źródłowych, pozwalających wyjaśnić wątpliwe kwestie.

Z perspektywy właściwie roku, od momentu gdy zapadła decyzja o spisaniu dziejów Uniwersytetu Poznańskiego i uczelni zeń się wywodzących, należy stwierdzić, iż zadanie to okazało się niezwykle trudne. Problemem był bowiem deficyt badań i studiów szczegółowych nad funkcjonowaniem Uczelni w niektórych momentach jej dziejów, a także krótki czas, jaki mieli autorzy na realizację

tego ciekawego projektu. Należy przy tym pamiętać, że rolą historyków jest nie tylko rzetelne, dokonane na podstawie zgromadzonych źródeł i dokumentów, przedstawienie faktów, ale także ich zinterpretowanie i ujęcie w formie spójnej oraz logicznej narracji. Zadaniem autorów było więc zarysowanie zdarzeń i przypomnienie faktów z przeszłości poznańskiej medycyny akademickiej, a także ukazanie ich szerszych uwarunkowań społeczno-politycznych, naukowych oraz kulturowych, które szczególnie w okresach przełomów miały decydujące znaczenie dla historii Uczelni.

Mimo niezbyt dużej liczby syntetycznych, całościowych opracowań na temat dziejów AM i UMP na uwagę zasługuje przede wszystkim pozycja pt. *Dzieje Wydziału Lekarskiego i Farmaceutycznego Uniwersytetu Poznańskiego i Akademii Medycznej im. Karola Marcinkowskiego (1919–1989)*, pod redakcją Jana Hasika, wydana w 1989 r. z okazji 70-lecia akademickiego szkolnictwa medycznego w Poznaniu¹. Autorzy tej książki, opartej na literaturze źródłowej, a także relacjach świadków, patrzą na historię akademickiego szkolnictwa medycznego w Poznaniu przez pryzmat rozwoju Wydziału Lekarskiego, Wydziału Farmaceutycznego i Wydziału Pielęgniarskiego. W tym samym jubileuszowym roku wydano numer specjalny „Biuletynu Informacyjnego” Uczelni, w którym ukazano sylwetki ojców założycieli Wydziału Lekarskiego i Studium Farmaceutycznego, a także syntetycznie opisano – piórem Romana K. Meissnera – dzieje „akademickiego szkolenia medycznego w Poznaniu” w latach 1919–1989². W podobnej, choć rozszerzonej konwencji opublikowano *Księżę pamiątkową* na 80-lecie Wydziału Lekarskiego w Poznaniu, w której oprócz zwięzłego rysu historii fakultetu medycznego, biogramów rektorów AM oraz dziekanów wydziałów lekarskich zamieszczono wspomnienia sześciu znakomitych profesorów medycyny. Zaletą wyżej wymienionych publikacji jest niewątpliwie ujęcie w opisie rozwoju AM wielu faktów, z kolei mankamentem – brak wykorzystania nowych źródeł oraz opracowań, jakie pojawiły się w końcu lat osiemdziesiątych, szczególnie tych prac, które ukazywały na nowo meandry polityki władz PRL wobec szkolnictwa wyższego. Podobną wagę merytoryczną mają inne wydawnictwa jubileuszowe, przede wszystkim *W 50-lecie rozwoju nauk medycznych w Poznaniu 1920–1970* (1969)³ oraz *25 lat Akademii Medycznej w Poznaniu 1950–1975* (1974)⁴. Znaczenie tych ostatnich publikacji jest o tyle interesujące z perspektywy współczesnej, iż autorzy poszczególnych rozdziałów, najczęściej profesorowie AM, w istocie pisali o zdarzeniach, których byli świadkami, a niekiedy kreatorami, nawet w okresie Polski międzywojennej.

¹ *Dzieje Wydziału Lekarskiego i Farmaceutycznego Uniwersytetu Poznańskiego i Akademii Medycznej im. Karola Marcinkowskiego (1919–1989)*, red. J. Hasik, Poznań 1989.

² „Biuletyn Informacyjny” R. XIV, nr 2/41, 1989, Numer specjalny, s. 9–38, 47–79.

³ *W 50-lecie rozwoju nauk medycznych w Poznaniu 1920–1970*, red. M. Stański, Poznań 1969.

⁴ *25 lat Akademii Medycznej w Poznaniu 1950–1975*, red. R. Góral, Poznań 1974.

Ważnym źródłem dla opisu funkcjonowania poszczególnych wydziałów, instytutów, szpitali klinicznych, a także katedr i zakładów są opracowania, które w ostatnich latach ukazały się przy okazji obchodzonych jubileuszy bądź są rezultatem planowych badań historycznych. W tej pierwszej kategorii należy umieścić wydawnictwa poświęcone przeszłości Wydziału Farmaceutycznego⁵. Także pozostałe wydziały – Wydział Nauk o Zdrowiu⁶, Wydział Lekarski II⁷ czy Wydział Lekarski I⁸ – zdobyły się w ostatnich latach na wydanie ksiąg pamiątkowych, w których zarysy historii poszczególnych wydziałów są zwykle tekstami wprowadzającymi. Rozdziały na temat katedr czy klinik, wchodzących w skład danego wydziału, są zwykle autorstwa kierowników, a więc i historia tych jednostek jest pokazana z perspektywy dość subiektywnej. Interesującego materiału do badań nad historią Uczelni dostarczają również okolicznościowe opracowania poświęcone dziejom szpitali klinicznych⁹, towarzystw lekarskich¹⁰, a nawet niektórych katedr¹¹; także Biblioteka Główna¹², Studium Wychowania Fizycznego¹³, wreszcie gmach Collegium Anatomicum były przedmiotem analizy historycznej, co zaowocowało

⁵ A. Magowska, *Poznańskie studia farmaceutyczne 1919–2002. Grono nauczające, absolwenci*, Poznań 2003; *Jubileusz 90-lecia Wydziału Farmaceutycznego Uniwersytetu Medycznego im. Karola Marcinkowskiego w Poznaniu. Postęp w ocenie jakości substancji i produktów leczniczych*, red. E. Grześkowiak, A. Jelińska, M. Zajac, Poznań 2010.

⁶ *Wydział Nauk o Zdrowiu Akademii Medycznej im. Karola Marcinkowskiego w Poznaniu w latach 1975–2005*, red. M. Musielak i T. Opala, Poznań 2005; *Rozwój i osiągnięcia Wydziału Nauk o Zdrowiu Uniwersytetu Medycznego im. Karola Marcinkowskiego w latach 2005–2010*, red. M. Musielak i W. Samborski, Poznań 2010; *Wydział Nauk o Zdrowiu Uniwersytetu Medycznego im. Karola Marcinkowskiego w Poznaniu w latach 1975–2015. Czterdzieści lat w służbie uniwersyteckich nauk medycznych*, red. M. Musielak i W. Samborski, Poznań 2015.

⁷ *Album 20-lecia Wydziału Lekarskiego II Uniwersytetu Medycznego im. Karola Marcinkowskiego w Poznaniu. Dwadzieścia lat w służbie uniwersyteckiej medycyny, nauki i dydaktyki 1992–2012*, red. A. Tykarski, B. Miśkowiak i M. Musielak, Poznań 2012; *25 lat Wydziału Lekarskiego II Uniwersytetu Medycznego im. Karola Marcinkowskiego w Poznaniu. W stulecie uniwersyteckiego medycznego kształcenia w Poznaniu*, red. B. Miśkowiak, Z. Krasiński i R. Ochotny, Poznań 2017.

⁸ *Księga pamiątkowa w 80-lecie uniwersyteckiego Wydziału Lekarskiego w Poznaniu. Studia i materiały*, red. R.K. Meissner, Poznań 2001; *90 lat studiów lekarskich w Poznaniu. Ludzie, czas, miejsca*, red. A. Magowska, Poznań 2010.

⁹ Na przykład: *Ginekologiczno-Położniczy Szpital Kliniczny przy ul. Polnej w Poznaniu 1901–2011. Tradycja i nowoczesność, 110 lat w służbie społeczeństwa*, red. P. Jasiński i T. Opala, Poznań 2011; *100 lat Szpitala Klinicznego im. Heliodora Święcickiego Uniwersytetu Medycznego im. Karola Marcinkowskiego w Poznaniu*, red. R. Meissner, Poznań 2011.

¹⁰ Na przykład: *Dzieje naukowych towarzystw medycznych w Poznaniu w latach 1832–1983. Studia i materiały*, red. J. Hasik, R. Meissner, B. Wolnikowa, Poznań 1985; *Księga pamiątkowa w 85-lecie ortopedii poznańskiej 1913–1998*, red. M. Wierusz-Kozłowska, Poznań 1998.

¹¹ Na przykład: M. Maruszewska, *75-lecie Katedry i Zakładu Bromatologii w Poznaniu (1920–1995)*, Poznań 1996.

¹² *60-lecie Biblioteki Głównej 1952–2012*, red. A. Piotrowicz, Poznań 2012.

¹³ A. Deckert, *Studium Wychowania Fizycznego i Sportu Akademii Medycznej im. Karola Marcinkowskiego w Poznaniu w latach 1919–2007. Działalność dydaktyczna, naukowa oraz rekreacja i sport akademicki studentów i pracowników*, Poznań 2016.

ciekawymi publikacjami¹⁴. Osobne miejsce w dotychczasowej historiografii AM i UMP zajmują teksty biograficzne, poświęcone najwybitniejszym profesorom Uczelni¹⁵, a także opracowania na podstawie wnikliwej kwerendy archiwalnej. Do tej ostatniej kategorii należy niewątpliwie zaliczyć monografie poświęcone Poznańskiej Szkole Pediatrii oraz Instytutowi Pediatrii w latach 1969–2003¹⁶.

Przegląd stanu badań nad dziejami AM i UMP prowadzi do wniosku, że historiografia Uczelni ma jeszcze sporo luk. Biorąc to pod uwagę, autorzy niniejszej monografii często odwoływali się do dokumentów archiwalnych. Podstawowym materiałem, szczególnie dla historii AM przed 1981 r., są bezsprzecznie protokoły posiedzeń Senatu oraz obrad Wydziału Lekarskiego i Wydziału Farmaceutycznego, zdeponowane w Archiwum UMP. Dokumenty te pozwalają zrekonstruować działalność organizacyjną oraz dydaktyczno-naukową poszczególnych katedr i zakładów, a także politykę personalną na wydziałach. Podobnie protokoły obrad Senatu AM umożliwiają ukazanie koncepcji i kierunków rozwoju Uczelni w okresie PRL, a także po 1989 r.

Uzupełniającego materiału dostarczają archiwalia Polskiej Zjednoczonej Partii Robotniczej (PZPR), tak Komitetu Uczelnianego, jak i Wydziału Nauki Komitetu Wojewódzkiego, przechowywane w Archiwum Państwowym w Poznaniu. Wykorzystane dokumenty partyjne pozwalają niekiedy wyjaśnić motywy zaskakujących decyzji w sferze polityki kadrowo-organizacyjnej, a nawet dydaktycznej, podejmowanych przez władze Uczelni. Podobne znaczenie mają materiały inwigilacyjne Wojewódzkiego Urzędu Bezpieczeństwa Publicznego i Urzędu Spraw Wewnętrznych w Poznaniu, które częściowo wykorzystano. Przegląd niektórych teczek pod hasłem: Akademia Medyczna w Poznaniu, będących w zasobach Instytutu Pamięi Narodowej, Oddział w Poznaniu, pokazuje, że zgromadzone materiały dotyczą w szczególności działalności opozycyjnej Niezależnego Związku Zawodowego Solidarność oraz Niezależnego Zrzeszenia Studentów na poznańskiej AM w latach 1981–1990.

Dla ukazania historii Wydziału Lekarskiego w okresie międzywojennym, a także po II wojnie światowej ważne były materiały przechowywane w Archiwum Uniwersytetu im. Adama Mickiewicza w Poznaniu; opisując fakty z tego okresu, wykorzystano także akta wybitnych profesorów, przede wszystkim Heliodora Święcickiego i Adama Wrzoska, zdeponowane z kolei w Archiwum Polskiej Akademii Nauk, Oddział w Poznaniu.

¹⁴ Na przykład: *Collegium Anatomicum w Poznaniu – o historii, sztuce i nauce*, red. M. Zabel i E. Sumelka, Poznań 2015.

¹⁵ Na przykład: *Szkice do portretów przedstawicieli medycyny poznańskiej 1945–1985*, red. J. Hasik i R.K. Meissner, Poznań 1991.

¹⁶ H. Siciński, *Poznańska Szkoła Pediatrii 1922–2012*, Poznań 2012; M. Krawczyński, *Instytut Pediatrii Akademii Medycznej im. Karola Marcinkowskiego w Poznaniu 1969–2003. Fakty – Ludzie – Refleksje*, Poznań 2014.

Ważnym wreszcie źródłem, szczególnie dla lat międzywojennych i powojennych, pomocnym w zarysowaniu rozwoju Wydziału Lekarskiego i Wydziału Farmaceutycznego okazały się poszczególne tomy *Kroniki Uniwersytetu Poznańskiego za lata akademickie 1923/1924–1937/1938* oraz *za lata 1945–1954/1955*. Z kolei dla początków historii AM taką wagę miała *Kronika Akademii Medycznej w Poznaniu od 1 stycznia 1950 r. do 30 września 1957 r.* Informacje i dane zawarte w kronikach pozwalają szczegółowo odtworzyć strukturę wydziałów, a także stan personalny katedr i zakładów, główne kierunki prowadzonych badań czy zachodzące reorganizacje na przestrzeni lat. Po 1956 r. taką funkcję częściowo spełniają składy osobowe AM, biuletyny informacyjne czy gazety uczelniane. Szczególnie dla historii ostatnich czterech dekad nieocenionym źródłem na temat życia Uczelni okazały się: „Biuletyn Informacyjny”, „AM na bieżąco”, „Fakty AM” oraz „Fakty UMP”.

Obok materiałów archiwalnych i sprawozdawczych autorzy poszczególnych rozdziałów sięgali do wcale niemałej liczby wspomnień pracowników AM, a także wywiadów ze świadkami opisywanych wydarzeń. Tę ostatnią metodę zastosował autor opisujący lata 1989–2006. Dzięki niej mógł on głębiej naszkicować tło opisywanych wydarzeń. W sumie źródła te okazały się niezwykle cenne, chociaż niekiedy w ocenach subiektywne czy osobiste, ale oddające klimat minionych czasów, a także atmosferę życia codziennego studentów i profesorów. Wykaz wspomnień i pamiątek znajduje się w *Bibliografii*, niemniej zdaniem autorów szczególnie ciekawe światło na życie Uczelni w latach 1950–1989 rzucają wspomnienia i refleksje profesorów: Wiktora Degi¹⁷, Jadwigi Koczocik-Przedpelskiej¹⁸, Antoniego Horsta¹⁹, Wandy Kocięckiej²⁰ czy Zygmunta Szmei²¹. Z kolei cennych informacji na temat sytuacji na Wydziale Farmaceutycznym po II wojnie światowej dostarczają wspomnienia dziekanów, profesorów i absolwentów farmacji i analityki²². Dla niżej podpisanego „odkryciem” były natomiast wspomnienia dr. Wiesława Kukli²³, neurochirurga, oraz dr. Jana Barańczaka²⁴, dyrektora administracyjnego AM w latach 1951–1953, którzy podejmują tematykę słabo uchwytną w źródłach. W sumie analiza zgromadzonej dokumentacji archiwalnej

¹⁷ Wiktor Dega *znany i nieznanym*, oprac. I. Stasiewicz-Jasiukowa, Poznań 2000.

¹⁸ J. Koczocik-Przedpelska, *Marzenia i spełnienia*, Poznań 2000.

¹⁹ A. Horst, *Wspomnienia i refleksje*, Poznań 1995.

²⁰ W. Kocięcka, *Medycyna, nauka i czas nadchodzącej wolności. Dokument i kalendarium 1954–2000*, Poznań 2016.

²¹ Z. Szmeja, *Medycyna moja miłości 1946–2011*, Poznań 2012.

²² *85-lecie studiów w zakresie farmacji i 25-lecie studiów w zakresie analityki medycznej w Poznaniu. Księga pamiątkowa*, t. 1 i 2, red. A. Magowska, Poznań 2005, 2006.

²³ W. Kukla, *Z dziejów poznańskiej neurochirurgii w latach 1952–1997*, Poznań 1998.

²⁴ Dr Jan Barańczak (1915–2000) pozostawił kilkudziesięciostronicowe wspomnienia, z których do tej pory opublikowano fragment, zob. J. Barańczak, *Wspomnienia z wczesnej młodości*, „Śremski Notatnik Historyczny” nr 21, 2018, s. 56–63.

i pamiętnikarskiej z jednej strony pozwoliła na zarysowanie najważniejszych spośród podejmowanych w latach 1950–2018 przez władze Uczelni działań, ukazanie ich przyczyn i skutków, z drugiej – postawiła przed historykami UMP nowe pytania badawcze, na które odpowiedź wymaga dalszej kwerendy innych zespołów archiwalnych, a także bardziej pogłębionych analiz. Przykładowo takim pytaniem jest dzisiaj pytanie o rolę i udział poszczególnych rektorów AM i UMP w zabiegach o pozyskiwanie znajdujących się między ulicami Przybyszewskiego, Bukowską i Marcelińską terenów, na których obecnie rozwija się kampus Uniwersytetu Medycznego im. Karola Marcinkowskiego w Poznaniu.

Na zakończenie uwag wstępnych niech mi będzie wolno serdecznie podziękować za udział w pisaniu dziejów UMP wszystkim współautorom, zarówno twórcom zasadniczych rozdziałów, ukazujących historię Akademii Medycznej i Uniwersytetu Medycznego, jak i autorom biogramów wybitnych osobistości naszej Uczelni. Bez zaangażowania się Kolegów z Katedry Nauk Społecznych i Humanistycznych, ich fachowego i merytorycznego podejścia, ukończenie tej monografii w tak krótkim czasie nie byłoby możliwe. Także włączenie się pozostałych autorów do projektu napisania – według schematu zaproponowanego przez prof. Tomasza Schramma z Uniwersytetu im. Adama Mickiewicza – biogramów luminarzy nauki AM i UMP przeszło najśmielsze oczekiwania redaktora. Entuzjazm Państwa podzielał inspirująco, narodziła się bowiem idea, by powrócić w niedalekiej przyszłości do wydania publikacji poświęconej zarówno wybitnym osobowościom, jak i szkołom naukowym, funkcjonującym na Akademii Medycznej i Uniwersytecie Medycznym w Poznaniu.

Podziękowania należą się również kilku innym osobom. Przede wszystkim bardzo dziękuję Pani mgr Ewie Sumelce za pomoc w dobraniu ciekawych fotografii, które wizualnie wzbogaciły książkę, zwłaszcza za użyczenie zdjęć z własnego, pieczołowicie gromadzonego przez lata zbioru. Dziękuję też Panu prof. Marianowi Krawczyńskiemu za udostępnienie zdjęć ilustrujących życie środowiska pediatrycznego Akademii Medycznej. Także podziękowania należą się: Pani mgr Barbarze Błażejczak z Wydawnictwa Naukowego UMP, która zechciała spojrzeć na teksty pod kątem redakcyjnym; Pani mgr Dominice Bazan, szefowej Działu Promocji i Karier UMP, która z kolei zgodziła się przeczytać ostatni rozdział, poświęcony historii UMP po 2007 r.; Pani Ewie Skibińskiej z Katedry Nauk Społecznych za pomoc w konstruowaniu *Bibliografii*; wreszcie dziękuję zespołowi pracowników Muzeum Uniwersytetu Medycznego, na czele z Panią kierownik mgr Anną Poniedziałek, który zawsze był gotowy spieszyć z pomocą ilustracyjno-dokumentalną. Oczywiście pragnę zapewnić, że wszelka odpowiedzialność za ułomności czy niedostatki książki spada na barki redaktora i autorów poszczególnych tekstów.

Michał Musielak